

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь
Установа адукацыі “Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт
імя П.М. Машэрава”
Кафедра беларускага мовазнаўства

С.В. Мартынкевіч

ТЭОРЫЯ МАЎЛЕНЧАЙ КАМУНІКАЦЫІ

Метадычныя рэкамендацыі

*Віцебск
ВДУ імя П.М. Машэрава
2014*

УДК 81'27(075.8)

ББК 81.001.6я73

M29

Друкуецца па рашэнні навукова-метадычнага савета ўстановы адукацыі “Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава”.
Пракакол № 5 ад 21.04.2014 г.

Аўтар: старшы выкладчык кафедры беларускага мовазнаўства ВДУ імя П.М. Машэрава **С.В. Мартынкевіч**

Р э ц е н з е н т :

дацэнт кафедры рускай мовы як замежнай ВДУ імя П.М. Машэрава,
кандыдат філалагічных навук *Т.А. Грачыха*

Мартынкевіч, С.В.

M29 Тэорыя маўленчай камунікацыі : метадычныя рэкамендацыі / С.В. Мартынкевіч. – Віцебск : ВДУ імя П.М. Машэрава, 2014. – 27 с.

Метадычныя рэкамендацыі па дысцыпліне “Тэорыя маўленчай камунікацыі” для студэнтаў філалагічнага факультэта акрэсліваюць кірункі вучэбнай дзейнасці пры падрыхтоўцы да заняткаў: змяшчаюць рэкамендацыі і практычныя заданні па тэмах курса, садзейнічаюць самастойнаму асэнсаванню сутнасці камунікатыўнага працэсу. У выданні прапанаваны дадатковыя тэмы рэфератаў і спіс літаратуры.

Прызначаецца студэнтам дзённай і завочнай формаў навучання.

УДК 81'27(075.8)

ББК 81.001.6я73

© Мартынкевіч С.В., 2014

© ВДУ імя П.М. Машэрава, 2014

ПРАДМОВА

На сучасным этапе адным з найбольш перспектыўных напрамкаў развіцця мовазнаўства з'яўляецца антрапацэнтрычная лінгвістыка, якая раскрывае ўплыў аўтара выказвання і рэцыпіента на тэкст і яго кампаненты, аналізуе здольнасці моўнай асобы, што выяўляюцца ў час камунікацыі.

Тэорыя і практыка маўленчай камунікацыі адыгрывае важную ролю ў сістэме філалагічнай адукацыі. Маўленне – адна з галоўных састаўных частак прафесійнай падрыхтоўкі спецыялістаў-філолагаў, якія павінны дасканала валодаць рознымі відамі маўленчай дзейнасці, камунікатыўнымі навыкамі. Прымаючы пад увагу, што беларускамоўная камунікацыя паслаблена ў сферах сучаснага грамадства, вучэбны працэс павінен улічваць сувязі сучасных тэхналогій удасканалення міжасобаснай камунікацыі і рэальнай маўленчай практыкі асобы, умацняць камунікатыўны кірунак пры падрыхтоўцы спецыялістаў.

Метадычныя рэкамендацыі ўяўляюць сабой структураваную інфармацыю да вывучэння курса “Тэорыя маўленчай камунікацыі”, утрымліваюць парады па асноўных пытаннях, вызначаюць кірункі засваення маўленчых і камунікатыўных ведаў, што садзейнічае фарміраванню сістэмы ведаў пра лінгвістычны аспект камунікатыўнай культуры асобы. Алгарытм тэарэтычнай падрыхтоўкі, прапанаваны ў метадычных рэкамендацыях, падводзіць да вырашэння наступных задач вывучэння дысцыпліны.

- раскрыць разнастайныя аспекты і асаблівасці працэсу маўленчай камунікацыі;
- пазнаёміць студэнтаў са структурай маўленчай камунікацыі, яе механізмамі, сродкамі рэалізацыі;
- выпрацоўваць уменні дакладнай вербалізацыі намераў, эфектыўнага вырашэння камунікатыўных задач у працэсе суразмоўніцтва;
- выпрацоўваць уменні якаснага аналізу камунікатыўна-маўленчай сітуацыі;
- удасканалваць уменні тэкстаспараджальнай дзейнасці студэнтаў-філолагаў;
- фарміраваць індывідуальна-асобасны стыль маўлення;
- знаёміць з нацыянальна маркіраванымі адзінкамі і стэрэатыпамі маўленчай камунікацыі беларусаў;
- фарміраваць практычныя ўменні эфектыўнага прафесійнага і міжасобаснага суразмоўніцтва.

Метадычныя ўказанні накіраваны на актуалізацыю тэарэтычных ведаў дысцыплін, якія цесна звязаны з тэорыяй маўленчай камунікацыі, такімі, як псіхалінгвістыка, сацыялінгвістыка, культура мовы, стылістыка, рыторыка, методыкі выкладання беларускай мовы і літаратуры, псіхалогія.

У выніку вывучэння курса студэнты павінны набыць наступныя ўменні і навыкі: аналізаваць камунікатыўныя паводзіны асобы ў спецыфічных маўленчых сітуацыях; арыентавацца ва ўласных камунікатыўных паводзінах і паводзінах рэцыпіента; выбіраць лексічныя і граматычныя адзінкі маўлення ў адпаведнасці з мэтай выказвання; правільна будаваць тэкст як “акт камунікацыі, адзінку маўлення” (М.Р. Львоў); кваліфікавана весці суразмоўніцтва; валодаць камунікатыўнымі якасцямі маўлення; карыстацца нацыянальна маркіраванымі адзінкамі маўленчай камунікацыі; валодаць нормамі камунікатыўнай культуры. У будучай прафесійнай дзейнасці студэнтаў-філолагаў вызначаныя ўменні і навыкі будуць найбольш запатрабаваны.

У метадычных рэкамендацыях змешчаны парады да арганізацыі практычнай часткі курса, якая арыентавана на такія формы работы, як суразмоўніцтва па асноўных пытаннях курса, мадэляванне камунікатыўных сітуацый розных відаў, праектныя і трэніровачныя заданні, дыскусіі па праблемах маўленчай камунікацыі і інш.

Метадычныя ўказанні накіроўваюць студэнтаў да самастойнага асэнсавання навучальных тэм курса дзякуючы заданням і пытанням, адказы на якія дапамагаюць глыбей разабрацца ў сутнасці прадмета.

Выданне прадугледжвае фарміраванне ў студэнтаў пошукавага мыслення, развіццё навыкаў самастойнай даследчай дзейнасці і творчай актыўнасці.

ПРЫКЛАДНЫ ТЭМАТЫЧНЫ ПЛАН

№ п/п	Тэма	Змест	Лекцыі (г.)	Практ. (г.)
1.	Уводзіны.	Паняцце камунікацыі. Міждысцыплінарны характар камунікатыўных ведаў. Камунікацыя і суразмоўніцтва. Вызначэнне сутнасці камунікацыі і прыроды суразмоўніцтва ў лінгвістыцы, псіхалогіі, сацыялогіі, філасофіі. Праблема суадносін паняццяў і падыходы да яе вырашэння ў розных галінах сучаснай навукі. Асноўныя характарыстыкі працэсу маўленчай камунікацыі.		
2.	Маўленчая камунікацыя як дзейнасць.	Мова і маўленне. Асноўныя функцыі маўлення – камунікатыўная, апелятыўная, экспрэсіўная. Метамоўная і фатычная функцыі маўлення. Дзейнасна-працэсуальны характар камунікатыўных паводзін. Структура маўленчай камунікацыі. Маўленчы акт як адзінка камунікацыі.		
3.	Міжасобасная маўленчая камунікацыя.	Каналы і аспекты міжасобаснай камунікацыі. Кадзіраванне і дэкадзіраванне інфармацыі ў працэсе камунікацыі. Функцыі камунікацыі. Віды камунікацыі. Асобасныя фактары камунікацыі. Узроўні міжасобасных зносін. Роля ўстаноўкі ў маўленчых зносінах.		
4.	Формы і тыпы маўленчай камунікацыі.	Дыялог. Моўныя асаблівасці дыялогу. Тыпы дыялогу. Агульныя правілы вядзення дыялогу. Камунікатыўныя максімы. Спрэчка як разнавіднасць дыялогу. Карэктная і некарэктная аргументацыя. Маналог. Класіфікацыя маналогаў. Асаблівасці папярэдняй падрыхтоўкі маўлення.		
5.	Сродкі маўленчай камунікацыі.	Лексіка-граматычная арганізацыя маўлення. Лексічныя, граматычныя сродкі кадзіравання і дэкадзіравання інфармацыі. Канатацыя. Інтанацыя. Стылістычная і эмацыянальна-экспрэсіўная функцыя інтанацыі. Віды інтанем.		

6.	Камуніка- тыўна- маўленчая сітуацыя і выказван-.	Камунікатыўная сітуацыя і яе структура. Характарыстыка сучаснай маўленчай сітуацыі. Камуніканы (адрасант і адрасат). Пастаянныя і сітуацыйныя маўленчыя ролі камунікантаў. Тэкст (выказванне) як адзінка маўленчай камунікацыі. Псіхафізіялагічныя механізмы спараджэння тэксту. Інвенцыя. Інтраспекцыя.		
7.	Віды маўленчай камунікацыі.	Вусная маўленчая камунікацыя. Гаварэнне як від вуснай маўленчай камунікацыі. Аўдзіраванне як від камунікацыі. Слуханне як перадумова правільнага, інтэлігентнага маўлення. Прадудыраванне пісьмовага маўлення.		
8.	Асоба ў сістэме маўленчай камунікацыі.	Праблема моўнай асобы ў лінгвістыцы, лінгвадыдактыцы і тэорыі камунікацыі. Вызначэнне паняцця “камунікатыўная асоба” на сучасным этапе. Камунікатыўная кампетэнцыя. Індывідуальныя характарыстыкі камунікатыўнай асобы (камунікабельнасць, харызма і інш.). Камунікатыўнае ядро асобы.		
9.	Маўленчыя паводзіны камунікантаў: традыцыі і сучаснасць	Нарматыўны кампанент маўленчых паводзін. Норма маўлення. Камунікатыўныя якасці маўлення. Спосабы выражэння мадальных (ілакатыўных) мэт маўленчых зносін (загад, просьба, запыт і г.д.). Прынцып камунікатыўнай мэтазгоднасці ў маўленні. Тэхнікі і правілы эфектыўнага працэсу маўленчай камунікацыі.		

РЭКАМЕНДАЦЫІ ДА ЗАСВАЕННЯ ЗМЕСТУ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛУ

Ва *ўводзінах* даецца паняцце *камунікацыі* ў шырокім сэнсе тэрміналагічнага значэння. Разглядаецца навуковая канцэпцыя маўленчай камунікацыі і міждысцыплінарны характар камунікатыўных ведаў.

Параўноўваецца аб'ём паняццяў *маўленчая камунікацыя* і *суразмоўніцтва* празвызначэнне сутнасці камунікацыі і прыроды суразмоўніцтва ў лінгвістыцы, псіхалогіі, сацыялогіі, філасофіі. Акрэсліваецца праблема суадносін паняццяў і падыходы да яе вырашэння ў розных галінах сучаснай навукі (А.А.Бадалёў, Т.Г. Вінакур, Л.С. Выгоцкі, О.Я. Гойхман, І.А. Зімняя, Г.В. Калшанскі, В.Л. Каменская, Б.Ф. Ломаў, М.Р. Львоў, А.А. Лявонцёў, А.К. Маркава, Т.М. Надзеіна, Г.Г. Пачабцоў, А.Я. Супрун і інш.).

Вызначаецца мэта і задачы курса “Тэорыя маўленчай камунікацыі”.

Пры вывучэнні тэмы *“Маўленчая камунікацыя як дзейнасць”* разглядаюцца паняцці *мова* і *маўленне*, адзначаецца, што названыя паняцці цесна ўзаемазвязаныя, але не тоесныя. Вызначаюцца функцыі мовы і асноўныя функцыі маўлення (камунікатыўная, апелятыўная, экспрэсіўная). Выяўляецца сутнасць мета-моўнай функцыі і фатычнай функцыі маўлення.

Разглядаецца дзейнасна-працэсуальны характар камунікатыўных паводзін моўнай асобы.

Вызначаецца структура працэсу маўленчай камунікацыі. Характарызуецца маўленчы акт як адзінка камунікацыі.

Змест работы па тэме *“Міжасобасная маўленчая камунікацыя”* патрабуе разгляду псіхалагічных аспектаў міжасобаснай камунікацыі. Характарызуюцца працэсы кадзіравання і дэкадзіравання інфармацыі ў працэсе камунікацыі. Вызначаюцца асобасныя фактары камунікацыі. Разглядаецца паняцце *камунікатыўны стыль* маўленчых паводзін і ўзроўні міжасобасных зносін (дамінаванне, маніпуляцыя, суперніцтва, партнёрства, садружнасць). Вызначаецца роля камунікатыўнай устаноўкі ў суразмоўніцтве. Разглядаюцца камунікатыўныя стратэгіі і тактыкі маўлення.

Вывучэнне тэмы *“Формы і тыпы маўленчай камунікацыі”* патрабуе разгляду дыялагічнага маўлення і асаблівасцей працэсу. Вызначаюцца тыпы дыялагічных адзінстваў.

Агульныя правілы вядзення дыялогу разглядаюцца на аснове камунікатыўных максім П. Грайса (максімы кааперацыі, колькасці, якасці, рэlevantнасці, спосабу камунікацыі). Фармулююцца законы

вядзення дыялогу Ю.В. Раждзественскага (законы часу, аўдыторыі, кампетэнтнасці аўдыторыі, дарэчнасці). Ветлівасць як стратэгія маўлення ў працах Дж. Ліча.Разглядаюцца лінгвістычныя сродкі, якія рэалізуюць максімы ветлівасці.

Спрэчка як разнавіднасць маўленчай камунікацыі.Разглядаюцца адрозненні палемікі і дыскусіі. Перакананне і доказ як сродкі пацвярджэння праўдзівасці выказванняў. Вызначаецца сутнасць правіл Гамера, Сакрата і Паскаля як магчымасці даказаць праўдзівасць тэзісу.

Даецца характарыстыка маналогу як форме маўлення. Вызначаюцца крытэрыі класіфікацыі маналогаў. Характарызуюцца метады выкладу матэрыялу (індуктыўны, дэдуктыўны, метады аналогіі, канцэнтрычны, ступеньчаты, гістарычны). Разглядаюцца магчымыя сродкі міжфразавых сувязей, якія забяспечваюць звязнасць маналагічнага выказвання.

Вывучэнне тэмы **“Сродкі маўленчай камунікацыі”** прадугледжвае разглядлексіка-граматычнай арганізацыі маўлення – слова (лексема, словаформа) і вызначэнне асаблівасці працэсу граматычнага маркіравання лексічных адзінак. Вызначаецца роля моўных канатацый ў маўленні. Разглядаецца сказ як адзінка камунікацыі. Вызначаецца роля інтанацыі як гукавой формы выказвання і віды інтанем (інтэлектуальныя, валюнтатыўныя, эматыўныя, выяўленчыя). Семантычны шум як перашкода дакладнасці разумення інфармацыі.

Разгляд тэмы **“Камунікатыўна-маўленчая сітуацыя і выказванне”** ўключае характарыстыкі складнікаў сітуацыі маўлення (дзе, з кім і з якой мэтай адбываецца суразмоўніцтва): месца маўлення, адрасант / адрасат маўлення, мэта маўлення.

Даецца азначэнне тэксту як адзінцы маўленчай камунікацыі. Разглядаюцца псіхафізіялагічныя механізмы спараджэння тэксту (механізм рэпрадукцыі, механізм выбару і камбінацыі моўных сродкаў, механізм прагназавання, механізм дыскурсіўнасці). Асаблівасці стварэння выказванняў на роднай мове і на “другой мове” (А.А. Лявонцьеў). Вызначаецца роля інвенцыі (вынаходніцтва) ў працэсе тэкстаспараджэння. Інтраспекцыя. Умовы паспяховай камунікацыі: валоданне агульным кодам (слоўнікам і граматыкай), прыёмам і сінтэзу і аналізу, правіламі кадзіравання і дэкадзіравання інфармацыі.

Тэма **“Віды маўленчай камунікацыі”** патрабуе разгляду асаблівасцей афармлення маўлення ў вуснай і пісьмовай формах. Вызначаюцца ўзроўні гаварэння як віды вуснай маўленчай камунікацыі. Характарызуюцца псіхалагічных і маўленчых механізмаў як асноўная ўмова фарміравання ўмення гаварэння.

Слуханне як перадумова правільнага, інтэлігентнага маўлення. Аўдзіраванне як від камунікацыі. Разглядаюцца прыёмы эфектыўнага слухання. Вызначаюцца тыповыя памылкі і алгарытм маўленчых паводзін камунікантаў (працы У.В. Адзінцова, С.Ф. Івановай, М.Р. Львова і інш.).

Даецца характарыстыка пісьмоваму маўленьню як прадуктыўнаму віду камунікацыі. Вызначаюцца асноўныя ўменні стварэння пісьмовага паведамлення. Разглядаюцца прыёмы канспектавання інфармацыі.

Характарыстыка чытання як адной з важнейшых крыніц атрымання інфармацыі і пашырэння інтэлекта. Разглядаецца працэс чытання (успрыманне графічных знакаў, кодавыя пераходы, знакі-эталоны, якія захоўваюцца ў памяці). Характарызуюцца віды чытання (паглыбленае, азнаямляльнае, праглядальнае, сканіраванне). Прапануюцца дыферэнцыяльны і інтэгральны алгарытмы чытання.

Вызначаюцца лінгвістычныя адрозненні паміж вуснай і пісьмовай маўленчай камунікацыяй.

Тэма *“Асоба ў сістэме маўленчай камунікацыі”* ўключае звесткі пра вызначэнне паняцця моўнай асобы ў лінгвістыцы, лінгвадыдактыцы і тэорыі камунікацыі (працы Ю.М. Караулава, Г.І. Богіна, Л.П. Крысіна, М.Г. Яленскага, Ю.Я. Прохарава, В.Ф. Русецкага). Характарызуецца вербальна-семантычны, кагнітыўны, прагматычны ўзроўні моўнай асобы.

Закранаецца праблема вызначэння паняцця “камунікатыўная асоба” на сучасным этапе. Падаюцца матывацыйная, кагнітыўная, функцыянальная характарыстыкі камунікатыўнай асобы. Разглядаюцца індывідуальныя характарыстыкі камунікатыўнай асобы (камунікабельнасць, харызма і інш.). Камунікатыўнае ядро асобы і камунікатыўная кампетэнцыя як вяршыня ў іерархіі кампетэнцый асобы.

Вызначаецца залежнасць камунікатыўна-маўленчай актыўнасці асобы ад моўных здольнасцей і камунікатыўнага патэнцыялу асобы.

Вывучэнне тэмы *“Сацыякультурныя межы і этычны аспект маўленчай камунікацыі”* патрабуе разгляду нормаў маўлення як “сукупнасці устойлівых традыцыйных рэалізацый моўнай сістэмы, вылучаных і замацаваных у працэсе грамадскай камунікацыі” (Т.М. Надзеіна). Прынцып камунікатыўнай мэтазгоднасці ў маўленні. Вызначаецца роля нормаў культуры маўлення ў працэсе камунікацыі. Характарызуюцца камунікатыўныя якасці маўлення. Крытэрыі культуры маўлення. Этыка пісьмовага маўлення. Этыка вуснага маўлення. Этыка слухання.

Выкладаюцца тэхнікі і правілы эфектыўнага працэсу маўленчай камунікацыі, вызначаецца іх лінгвістычны і псіхалагічны характар.

Прапануецца парадыгма пазітыўнага суразмоўніцтва як аснова маўленчай камунікацыі.

Змест работы па тэме **“Нацыянальна-культурны змест маўленчай камунікацыі”** ўключае разгляд нацыянальна маркіраваных адзінак маўленчай камунікацыі (прыказак, прымавак, фразеалагізмаў), іх месца і ролі ў маўленні. Падаюцца этыкетныя формулы маўлення. Разглядаюцца прэцэдэнтныя тэксты і выразы сацыякультурнай спалучальнасці, іх месца і роля ў працэсе камунікацыі. Вызначаюцца асаблівасці маўленчага этыкету беларусаў.

ЗМЕСТ ПРАКТЫЧНЫХ ЗАНЯТКАЎ

Практычныя заняткі № 1

Маўленчая камунікацыя як дзейнасць

Асноўныя паняцці: мова, маўленне, камунікацыя, этапы спараджэння маўлення, маўленчы акт, выказванне, функцыі маўлення

Пытанні:

1. Дайце азначэнне паняццям *камунікацыя* і *суразмоўніцтва*. Раскрыце сутнасць працэсу маўленчай камунікацыі і прыроды суразмоўніцтва.

2. Функцыі мовы і маўлення. Чаму мова лічыцца найбольш дасканалай і дакладнай сістэмай камунікацыі?

3. Якія дадатковыя сродкі перадачы інфармацыі вы ведаеце? Прывядзіце прыклады.

4. Вызначце функцыі маўленчай камунікацыі.

5. Ахарактарызуйце працэс спараджэння выказвання. Абгрунтуйце важнасць дакамунікатыўнага этапу для працэсу камунікацыі. Прывядзіце прыклады маўленчых сітуацый, якія ўплываюць на змест выказвання.

6. Вызначце і ахарактарызуйце формы рэалізацыі камунікатыўнага этапу маўленчага акта.

7. Ахарактарызуйце працэс пераходу ад камунікатыўнага да посткамунікатыўнага этапу маўленчага акта. У якой паслядоўнасці адбываецца ўспрыманне выказвання?

Індывідуальнае паведамленне: рэферат “Тэорыя маўленчых актаў як новая галіна лінгвістычнай навукі” (Дж. Осцін, Дж. Р. Серль, Н.А. Бязменава, Н.Д. Аруцюнава).

Заданні:

1. Запішыце азначэнні тэрмінаў “маўленчая сітуацыя”, “матывы выказвання”, “інтэнцыя”, “тэма выказвання”, “рэма выказвання”, “аўтар (адрасант)”, “рэцыпіент (адрасат)”.

2. Запоўніце табліцы. Падбярыце урыўкі з мастацкай літаратуры і апішыце сітуацыі маўлення з вызначэннем усіх складнікаў сітуацыі маўлення. Выкарыстоўваючы табліцу і тэксты з мастацкай літаратуры, схематычна пабудуйце мадэль маўленчай камунікацыі, ахарактарызуйце умовы, удзельнікаў камунікацыі.

3. Прывядзіце прыклады сітуацый суразмоўніцтва, у якіх рэалізуюцца апісаныя ў табліцы функцыі маўлення.

крыніца	код	Форма паведамлення	каналы	Срокі камунікацыі	Віды камунікацыі	адрасат
Індывід, калектыўны адпраўнік	Вербальны код, невербальны код	Пісьмовая, вусная, візуальная, змешаная	Слыхавы, візуальны, некалькі каналаў	Голас тэхналагічныя (друк, шрыфты, малюнкi, фота, графіка і інш.)	Міжасобная, групавая, масавая	Індывід, калектыўны адрасат
1.	<i>Эматыўная функцыя</i>		<i>Адрасант</i> непасрэдна выражае свае адносіны да тэмы і сітуацыі праз мадальныя словыізвароты і інш.			
2.	<i>Канататыўная функцыя</i>		Увага засяроджана на <i>адрасаце</i> праззвароты, якія прыцягваюць увагу, пабуджэнні і інш.			
3.	<i>Рэфэрэнтыўная функцыя</i>		Увага засяроджанана сітуацыйным <i>кантэксце</i> камунікацыі: аб'екце, тэме, месце.			
4.	<i>Паэтычная функцыя</i>		Увага засяроджана на самім <i>паведамленні</i> дзеля паведамлення: трыпы і фігуры маўлення і інш..			
5.	<i>Фатычная функцыя</i>		Выкарыстанне камунікатыўнай сістэмы для наладжвання <i>кантакта</i> , падтрымкі і завяршэння суразмоўніцтва.			
6.	<i>Метакамунікатыўная функцыя</i>		Засяроджванне ўвагі на самім <i>кодзе</i> : устанаўленне і апісанне параметраў камунікацыі.			

Літаратура

1. Гойхман, О.Я. Основы речевой коммуникации: учебник для вузов / О.Я. Гойхман, Т.М. Надеина; под ред. проф. О.Я. Гойхмана. – М.: ИНФРА – М, 1997
2. Львов, М.Р. Основы теории речи: учеб. пособие для студентов высш. пед. учеб. заведений / М.Р. Львов. – М.: Издательский центр «Академия», 2000.
3. Основы теории коммуникации: учебник / под ред. проф. М.А. Василика. – М.: Гардарики, 2006.
4. Педагогическое речеведение. Словарь-справочник. – Изд. 2-е, испр. и доп. / под ред. Т.А. Ладыженской; сост. А.А. Князьков. – М.: Флинта, Наука, 1988.
5. Почепцов, Г.Г. Теория коммуникации/ Г.Г. Почепцов. – М.: «Рефл–бук», К.: «Ваклер», 2001. – 656 с.

Практычныя заняткі № 2

Міжасобасная маўленчая камунікацыя

Асноўныя паняцці: міжасобасная камунікацыя, камунікатыўная стратэгія, камунікатыўная тактыка, камунікатыўны стыль (дамінаванне, маніпуляцыя, суперніцтва, партнёрства, садружнасць)

Пытанні:

1. Ахарактарызуйце тыпы і ўзроўні міжасобаснай камунікацыі.
2. Вызначце камунікатыўныя стратэгіі і тактыкі маўленчых зносін.
3. Чым абусоўлены камунікатыўны стыль суразмоўцаў у працэсе міжасобаснай камунікацыі?
4. Ад чаго залежыць вынік міжасобаснай маўленчай камунікацыі?

Індывідуальнае заданне: Выкарыстоўваючы матэрыялы вучэбнага дапаможніка *Баева О.А. Ораторское искусство и деловое общение. – 3-е изд., перераб. и доп. М.: Новое знание, 2002. – 368 с.* падрыхтуйце паведамленні “Спосабы ўздзеяння на партнёра па камунікацыі”, “Як стварыць першае ўражанне пра сябе”

Заданні:

1. Выкарыстоўваючы тэксты з мастацкай літаратуры, прывядзіце прыклады камунікатыўных сітуацый, дзе выяўляюцца розныя камунікатыўныя стылі. Ахарактарызуйце умовы маўлення і камунікатыўны стыль паводзін кожнага ўдзельніка камунікацыі.
2. Падбярыце верш, у якім выразна перадаецца стан лірычнага героя. Вывучыце яго на памяць. Якія прыёмы ўздзеяння на чытача як адрасата выкарыстоўвае аўтар?

Літаратура

1. Винокур, Т.Г. Говорящий и слушающий. Варианты речевого поведения / Т.Г.Винокур. – М., 1993.
2. Зарецкая, Е.Н. Риторика. Теория и практика речевой коммуникации / Е.Н. Зарецкая. – М., 2002.
3. Крижанская, Ю.С. Грамматика общения / Ю.С. Крижанская, В.П. Третьяков. – М., 1999.
4. Сенчило, И.Б. Влияние некоторых компонентов коммуникации на эффективность общения / И.Б. Сенчило // Стратегия коммуникативного поведения. Материалы докладов Международной научной конференции. – Мн., 2001.

5. Соловьева, О.В. Обратная связь в межличностном общении / О.В. Соловьева. – М., 1992.

6. Токарева, И.И. Сопоставительное изучение речевого поведения: проблемы, принципы, теория / И.И. Токарева. – Мн., 1996.

Практычныя заняткі № 3

Формы маўленчай камунікацыі

Асноўныя паняцці: дыялог, прынцыпы вядзення дыялогу, правілы вядзення дыялогу, камунікатыўныя максімы спрэчка, маналог

Пытанні:

1. Ахарактарызуйце асноўныя асаблівасці дыялогу.
2. На якія тыпы і па якіх крытэрыях падзяляюцца дыялагічныя адзінствы: а) паводле пытанняў, б) паводле адказаў?

3. Якія правілы, прынцыпы і законы маўлення неабходна захоўваць у час дыялогу?

4. Чым адрозніваецца маналог ад дыялогу? Класіфікацыя маналогаў.

5. Метады выкладу матэрыялу пры маналагічным маўленні (індуктыўны, дэдуктыўны, метады аналогіі, канцэнтрычны, ступеньчаты, гістарычны).

6. Спрэчка як разнавіднасць маўленчай камунікацыі. На якія тыпы і паводле якіх крытэрыяў падзяляюць спрэчкі?

7. Якія спосабы пераканання можна выкарыстаць, каб даказаць правільнасць сваіх думак?

Заданні:

1. Распрацуйце наступныя дыялагічныя адзінствы:

1) Рэпліка *запыт інфармацыі*.

3) Рэпліка *просьба*.

Рэпліка *пытанне-удакладненне*.

Рэпліка *тлумачэнне*.

Рэпліка *наведамленне новых звестак*.

2) Рэпліка *запыт інфармацыі*.

4) Рэпліка *парада*.

Рэпліка *наведамленне-тлумачэнне*.

Рэпліка *удакланенне*.

Рэпліка *пытанне-удакладненне*.

Рэпліка *наведамленне-тлумачэнне*.

Рэпліка *адмова даць інфармацыю*.

2. Прачытайце выказванні. Якія асацыяцыі ў вас узнікаюць пасля прачытання выказаў? На якія думкі наводзяць гэтыя словы?

Маўленне павінна вырастаць і развівацца з ведаў пра рэчы (Цыцэрон).

Verba volant, scripta manent (Словы знікаюць, напісанае застаецца) (Лацінская прыказка).

Рыхтуйся да маўлення з пяром у руцэ (Парада ўсіх рыторык).

Індывідуальнае паведамленне: На аснове прапанаваных цытат падрыхтуйце маналагічнае выказванне-разважанне. У працэсе выканання задання паназірайце за ўзнікненнем, разгортваннем і рэалізацыяй задумы выказвання.

Літаратура

1. Берков, В.Ф. Культура диалога: учеб.-метод. пособие / В.Ф. Берков, Я.С. Яскевич. – Мн.: Новое знание, 2002. – 152 с.
2. Гойхман, О.Я. Основы речевой коммуникации: учебник для вузов / О.Я. Гойхман, Т.М. Надеина; под ред. проф. О.Я. Гойхмана. – М.: ИНФРА – М, 1997.
3. Львов, М.Р. Основы теории речи: учеб. пособие для студентов высш. пед. учеб. заведений / М.Р. Львов. – М.: Издательский центр «Академия», 2000.
4. Основы теории коммуникации: учебник / под ред. проф. М.А. Василика. – М.: Гардарики, 2006.
5. Педагогическое речеведение. Словарь-справочник. – Изд. 2-е, испр. и доп. / под ред. Т.А. Ладыженской; сост. А.А. Князьков. – М.: Флинта, Наука, 1988.
6. Социокультурное пространство диалога. – М.: Наука, 1999. – 221 с.

Практычныя заняткі № 4

Сродкі маўленчай камунікацыі

Асноўныя паняцці: Слова, граматычная форма, лексема, словаформа, сказ, інтанацыя, інтанема

Пытанні:

1. Ахарактарызуйце этапы спараджэння маўлення – фазу арыентацыі, планавання, рэалізацыі і кантролю. Стварыце алгарытм маўленчых “дзеянняў” на кожным этапе.
2. Лексіка-граматычная арганізацыя маўлення. Лексічныя і граматычныя сродкі кадзіравання і дэкадзіравання інфармацыі.
3. Канатацыя. Вызначце ролю канатацыі ў маўленні.
4. Інтанацыя як гукавая форма выказвання. Віды інтанем (інтэлектуальныя, валюнтатыўныя, эматыўныя, выяўленчыя).
5. Семантычны шум як перашкода дакладнасці разумення інфармацыі.

Заданні:

1. Падбярыце прыклады, у якіх пры змене парадку слоў у сказе мяняецца сэнс выказвання.
2. Пабудуйце невялікія тэксты, у якіх ідэя будзе залежаць ад інтанацыі, з якой прачытаны тэкст.
3. З мастацкай літаратуры падбярыце тэксты, лексіка-граматычная арганізацыя якіх будзе выяўляць спецыфічныя асаблівасці беларускай мовы.
4. Сфармулюйце прычыны памылак пры выбары слова ў час выказвання.

Літаратура

1. Іўчанкаў, В.І. Медыярыторыка: рытарычныя асновы журналістыкі, лінгвістыкі публіцыстычнага тэкстудыскурсны аналіз сродкаў масавай інфармацыі: курс лекцый / В.І. Іўчанкаў. – Мінск: Адукацыя і выхаванне, 2009. – С. 163 – 194.
2. Липатова, В.Ю. Порождение текста: интроспективный подход / В.Ю. Липатова // Рус. яз. в школе. – № 2. – 2005. – С. 93–99.
3. Львов, М.Р. Основы теории речи: учеб. пособие для студентов высш. пед. учеб. Заведений / М.Р. Львов. – М.: Издательский центр «Академия», 2000. – 248 с.
4. Основы теории коммуникации: учебник / под ред. проф. М.А. Василица. – М.: Гардарики, 2006. – 615 с.
5. Парыгин, Б.Д. Анатомия общения: учеб. пособие / Б.Д. Парыгин. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 1999. – 301 с.
6. Педагогическое речеведение. Словарь-справочник. – Изд. 2-е, испр. и доп. / под ред. Т.А. Ладыженской; сост. А.А. Князьков. – М.: Флинта, Наука, 1988. – 312 с.

Практычныя заняткі № 5

Камунікатыўна-маўленчая сітуацыя і выказванне

Асноўныя паняцці: маўленчая сітуацыя, выказванне, тэкст, мэта маўлення, адрасат маўлення, механізмы маўлення, матывацыя, інтэнцыя, код маўлення, праграмаванне выказвання, камунікатыўная арыентацыя, дыскурсіўнасць выказвання, інвенцыя (вынаходніцтва), дэкадзіраванне інфармацыі.

Пытанны:

1. Ахарактарызуйце кампаненты агульнапрынятай мадэлі камунікатыўнага працэсу. Вызначце іх асаблівасці ў дачыненні да працэсу маўленчай камунікацыі.
2. Выказванне і тэкст у тэорыі маўленчай камунікацыі.
3. Ахарактарызуйце механізмы маўленчай камунікацыі.
4. Раскрыйце сутнасць наступных умоў паспяховай камунікацыі – валоданне агульным кодам (слоўнікам і граматыкай), прыёмам і сінтэзу і аналізу, правіламі кадзіравання і дэкадзіравання інфармацыі.
5. Падумайце, у чым заключаецца асаблівасць працэсаў стварэння выказванняў на роднай мове і на “другой мове” (А.А. Лявонцьеў).

Заданні:

1. Выпішыце з розных слоўнікаў тлумачэнне тэрмінаў “тэкст” і “выказванне”. Параўнайце іх. Паразважайце, як суадносяцца гэтыя паняцці.
  2. Змадэлюйце спецыфічныя маўленчыя сітуацыі ў розных сферах дзейнасці чалавека (педагагічнай, юрыдычнай і інш.).
  3. Правядзіце апытанне пра ўздзеянне рэкламных паведамленняў на прыняцце рашэння ў час пакупкі тавару (або адмовы ад пакупкі). Што больш за ўсё ўздзейнічала на выбар: інфармацыя пра ўласцівасці тавара, водзвывы знаёмых, аўтарытэт фірмы, традыцыі і г.д. Як маўленчая сітуацыя ўплывала на рашэнне?
  4. Правядзіце функцыянальны аналіз педагагічных сітуацый на прыкладзе вашай групы. Якая мадэль – аўтарытарная ці супрацоўніцтва – выкарыстоўваецца ўдзельнікамі камунікацыі?
- Індывідуальнае паведамленне:** Правядзіце функцыянальны аналіз сітуацыі сямейнага суразмоўніцтва. Якая мадэль камунікацыі пераважае ў сям’і вашых родных?

Літаратура

1. Гойхман, О.Я. Основы речевой коммуникации: учебник для вузов / О.Я. Гойхман, Т.М. Надеина; под ред. проф. О.Я. Гойхмана. – М.: ИНФРА – М, 1997
2. Львов, М.Р. Основы теории речи: учеб. пособие для студентов высш. пед. учеб. заведений / М.Р. Львов. – М.: Издательский центр «Академия», 2000. – 248 с.
3. Основы теории коммуникации: учебник / под ред. проф. М.А. Василика. – М.: Гардарики, 2006. – 615 с.
4. Парыгин, Б.Д. Анатомия общения: учеб. пособие / Б.Д. Парыгин. – СПб.: изд-во Михайлова В.А., 1999. – 301 с.

5. Педагогическое речеведение. Словарь-справочник. – изд. 2-е, испр. и доп. / под ред. Т.А. Ладыженской; сост. А.А. Князьков. – М.: Флинта, Наука, 1988. – 312 с.

Практычныя заняткі № 6

Віды маўленчай камунікацыі

Асноўныя паняцці: вусная маўленчая камунікацыя, гаварэнне, аўдзіраванне, слуханне, пісьмо, чытанне

Пытанні:

1. Ахарактарызуйце гаварэнне як від вуснай маўленчай камунікацыі.

2. Якія ўменні неабходныя для забеспячэння эфектыўнага працэсу вуснай перадачы інфармацыі? Назавіце іх у адпаведнасці з узроўнямі маўлення.

3. Аўдзіраванне як від камунікацыі. Якія камунікатыўныя бар'еры могуць узнікаць у працэсе аўдзіравання?

4. Назавіце прыёмы эфектыўнага слухання і інфармацыйнай перапрацоўкі інфармацыі.

5. Пісьмо як прадуктыўны від камунікацыі. Назавіце функцыі пісьмовай камунікацыі.

6. Чытанне як рэцэптыўны від камунікацыі.

7. Сінтэз якіх маўленчых уменняў неабходны для апрацоўкі атрыманай інфармацыі і яе далейшага выкарыстання?

Заданні:

1. Пабудуйце і запоўніце табліцу “Лінгвістычныя адрозненні паміж вусным і пісьмовым маўленнем”.

2. У чым адрозненні бытавога і дзелавога пісьма? Складзіце парады, якімі варта кіравацца пры складанні дзелавога пісьма.

3. Падбярыце праказкі і прымаўкі на тэму “*Маўленчыя паводзіны чалавека*”. Якія каштоўныя парады утрымліваюць “залацінкі” народнай мудрасці?

Індывідуальнае паведамленне: Падрыхтуйце рэферат “Дыферэнцыяльны і інтэгральны алгарытмы чытання”

Літаратура

1. Будагов, Г.А. Как мы говорим и пишем / Г.А. Будагов. – М.: Изд-во МГУ, 1988. – 79 с.

2. Взаимосвязанное обучение видам речевой деятельности / В.П. Григорьев, И.А. Зимняя, В.А. Мерзлякова и др. – М.: Рус. яз., 1985. – 116 с.
3. Гойхман, О.Я. Основы речевой коммуникации: учебник для вузов / О.Я. Гойхман, Т.М. Надеина; под ред. проф. О.Я. Гойхмана. – М.: ИНФРА – М, 1997
4. Львов, М.Р. Основы теории речи: учеб. пособие для студентов высш. пед. учеб. заведений / М.Р. Львов. – М.: Издательский центр «Академия», 2000. – 248 с.
5. Основы теории коммуникации: учебник / под ред. проф. М.А. Василица. – М.: Гардарики, 2006. – 615 с.
6. Что значит знать язык и владеть им / Н.М. Шанский, И.Л. Резниченко, Т.С. Кудрявцева и др. Ленингр. отд-ние, 1989. – 192 с.

Практычныя заняткі № 7

Асоба ў сістэме маўленчай камунікацыі

Асноўныя паняцці: моўная асоба, узроўні моўнай асобы, лексікон, прагматыкон, тэзаўрус, камунікатыўная асоба, камунікатыўная кампетэнцыя

Пытанні:

1. Як падаецца паняцце моўнай асобы ў розных навуках – лінгвістыцы, лінгвадыдактыцы і тэорыі камунікацыі (працы Ю.М. Караулава, Г.І. Богіна, Л.П. Крысіна, М.Г. Яленскага, Ю.Я. Прохарава, В.Ф. Русецкага).
2. Вербальна-семантычная, кагнітыўная, прагматычная характарыстыкі моўнай асобы.
3. Чаму на сучасным этапе развіцця тэорыі камунікацыі існуе праблема вызначэння паняцця “камунікатыўная асоба”?
4. Матывацыйная, кагнітыўная, функцыянальная характарыстыкі камунікатыўнай асобы. Раскрыце індывідуальныя характарыстыкі камунікатыўнай асобы (камунікабельнасць, харызма і інш.).
5. Дайце паняцце камунікатыўнай кампетэнцыі як вяршыні ў іерархіі кампетэнцый асобы.

Літаратура

1. Іўчанкаў, В.І. Медыярыторыка: рытарычныя асновы журналістыкі, лінгвістыкі публіцыстычнага тэкстудыскурсны аналіз

сродкаў масавай інфармацыі: курс лекцый. – Мінск: Адукацыя і выхаванне, 2009. – С. 204–229.

2. Методыка выкладання беларускай мовы / пад рэд. М.Г. Яленскага. – Мн., 2007.

3. Шарков, Ф.И. Основы теории коммуникации / Ф.И. Шарков. – М.: Изд. дом "Социальные отношения". – 2004. – С. 99–101.

4. Яленскі, М.Г. Вучань і настаўнік як моўныя асобы / М.Г. Яленскі // Роднае слова. – 2000. – № 8. – С. 55–58.

5. Яленскі, М.Г. Лінгвадыдактычная парадыгма асобасна арыентаванага навучання мове ў сучаснай школе / М.Г. Яленскі. – Мн.: НІА, 2002. – 212 с.

6. Яленскі, М.Г. Методыка выкладання беларускай мовы. Сучасная лінгвадыдактыка: вучэб. дапам. для студэнтаў філал. спецыяльнасцей устаноў, якія забяспечваюць атрыманне выш. адукацыі / М.Г. Яленскі. – Мн.: Адукацыя і выхаванне, 2005. – 224 с.

Практычныя заняткі № 8

Сацыякультурныя межы і этычны аспект маўленчай камунікацыі

Асноўныя паняцці: этыка маўлення, культура маўлення, норма, формулы маўленчага этыкету, нацыянальна-маркіраваныя моўныя адзінкі, нацыянальна-культурны стэрэатып, прэцэдэнтны тэкст.

Пытанні:

1. Раскрыйце ролю этычнага кампаненту маўленчай камунікацыі.

2. У чым заключаецца культура ўспрымання і інтэрпрэтацыі тэкстаў. Як уплывае культура ўспрымання і інтэрпрэтацыі тэкстаўна працэс міжасобаснай маўленчай камунікацыі?

2. Як вы разумееце паняцце *карэктнасць выказванняў*?

3. Роля сацыяльна маркіраваных маўленчых адзінаку працэс камунікацыі для дасягнення мэты камунікацыі.

4. Дайце паняцце пра камунікатыўныя якасці маўлення.

Заданні:

1. Успомніце нацыянальна-культурныя стэрэатыпы, на аснове якіх ствараюцца народныя жарты? Якія рысы характару апісаны ў аснове сюжэтаў пра паводзіны прадстаўнікоў розных нацыянальнасцей у тыповых сітуацыях?

2. Прывядзіце прыклады прэцэдэнтных імёнаў, якія ў час выказвання выклікаюць у адрасата тыповыя (устойлівыя) асацыяцыі?

3. У якіх сітуацыях можна выкарыстаць прыведзеныя ўстойлівыя выразы: *бывайце здаровы, жывіце багата; каб сонца засланіць – вушэй асліных мала; людзьмі звацца; мой родны кут, як ты мне мілы, забыць цябе не маю сілы; вучыся, нябожжа, вучэнне паможжа; выбачайце, калі ласка; другі баран – ні “бэ”, ні “мя”, а любіць гучнае імя; забілі зайца – не забілі, але ж, брат, гуку нарабілі; малому веліччу быць хочацца заўсёды; назад не прыйдзе хваля тая, што з быстрой рэчкай уплывае; няма таго, што раньш было; усё мілагучна для слыху майго: і звонкае “дзе” і густое “чаго”. Хто аўтары гэтых крылатых выказаў?*

4. Паразважайце пра ўзровень культуры маўлення, які фарміруецца пад уздзеяннем сеціва. Якую праблему закранае праф. А.А. Мурашоў: *“Разгул психотэхналогій, в том числе ошибок в речи и признанных специфическим сленгом в Интернете, не имеет прецедентов в истории: народ, явивший миру Пушкина и Гоголя, Ломоносова и Толстого, лишают сегодня последнего духовного оплота – языка. Вместо одних слов подсовывая вполне “демократическими” методами ... жаргон, а вместо других - мычание и мяуканье. Парализуя волю, разрушая ум, Интернет как несомненный лидер в воздействии на речевое сознание молодёжи подсовывает “медведов”, “красавчегов”, “зайчегов” и прочие размывающие норму ... искирнения. ... В них слышится и упрёк в неграмотности, и снисходительная усмешка. Но слышится нам, которые знают норму, как пишется слово “привет”. А для тинейджера, не знающего орфографических моделей-алгоритмов, важнее яркий облик слова, которое на постере оказывается возле картинки. “Превед”. Так и запомнит. Так и будет писать. А потом удивится, что сделал две ошибки в одном слове, и не сразу вспомнит, где увидел его яркое облик, с гипнотической отчётливостью запечатлевшийся в памяти. ...Языку следует учить... .. или с достоинством, которое предстоит собрать по сусекам души, обнажая причину происходящего в языке и человеке, как профессор Преображенский у Булгакова: “Не смей Зину называть Зинкой!”....*

Літаратура

1. Гойхман, О.Я. Основы речевой коммуникации: учебник для вузов / О.Я. Гойхман, Т.М. Надеина; под ред. проф. О.Я. Гойхмана. – М.: ИНФРА – М, 1997

2. Важнік, С. Нацыянальная сінтаксічная ідыяматыка / С. Важнік. – Роднае слова. – 2008. – № 1. – С. 65–67.

3. Вердербер, Р. Психология общения / Р. Вердербер. – СПб.: ПРАЙМ – ЕВРОЗНАК, 2005. – 320 с. (Серия «Главный учебник»).
4. Іўчанкаў, В.І. Медыярыторыка: рытарычныя асновы журналістыкі, лінгвістыкі публіцыстычнага тэкстудыскурны анализ сродкаў масавай інфармацыі: курс лекцый / В.І. Іўчанкаў. – Мінск: Адукацыя і выхаванне, 2009. – 280 с.
5. Каўрус, А.А. Слова наша роднае / А.А. Каўрус. – Мінск, 1986.
6. Лыч, Л.М. Беларуская нацыя і мова / Л.М. Лыч. – Мінск, 1994.
7. Мікуліч, Т.М. Мова і этнічная самасвядомасць / Т.М. Мікуліч. – Мінск, 1996.
8. Падлужны, А.І. Мова і грамадства/ А.І. Падлужны. – Мінск, 1997.
9. Рябова, А.В. Эмоции и культура общения / А.В. Рябова, С.И. Самыгин. – Р н/Д: Феникс, 2006. – 188 с.
10. Формановская, Н.И. Культура общения и речевой этикет / Н.И. Формановская, – М.: Изд-во ИКАР, 2005. – 2-е изд. – 250 с.

ДАДАТАК

Тэмы рэфератаў

1. Этычны кампанент маўленчай камунікацыі.
2. Культура мовы і яе роля ў працэсе камунікацыі.
3. Этыка пісьмовага маўлення.
4. Камунікатыўныя якасці маўлення.
5. Этыка вуснага маўлення.
6. Асаблівасці маўленчага этыкету беларусаў.
7. Прыказкі, прымаўкі, фразеалагізмы, іх месца і роля ў маўленні.
8. Тэхнікі і правілы маўленчай камунікацыі (лінгвістычны і псіхалагічны аспекты).
9. Псіхалінгвістычныя аспекты маўленчай камунікацыі.
10. Удасканаленне навыкаў аўдзіравання як віду маўленчай дзейнасці.
11. Удасканаленне навыкаў чытання як віду маўленчай дзейнасці.
12. Функцыянальныя разнавіднасці сучаснага маўлення.

Патрабаванні да самастойнай падрыхтоўкі

1. Падрыхтаваць разгорнуты адказ на кожнае з пастаўленых пытанняў.
2. У адпаведнасці з пастаўленымі задачамі творчыя заданні выконваць пісьмова ў рабочым сшытку для практычных заняткаў.
3. Ведаць азначэнні вызначаных паняццяў на лекцыі. Мець пісьмовы варыянт тлумачэння тэрмінаў.

Патрабаванні да выступлення на занятках

1. Адказ павінен дакладна адпавядаць пастаўленаму пытанню.
2. Выклад матэрыялу павінен быць выбудаваны лагічна, з захаваннем нормаў беларускай літаратурнай мовы, культуры мовы і прынцыпаў, якія вывучаюцца ў межах курса “Тэорыя маўленчай камунікацыі”.
3. Палажэнні, якія вылучаюцца ў межах тэмы, павінны быць тэрэтычна абгрунтаваныя.

ЛІТАРАТУРА

Спіс асноўнай літаратуры

1. Гойхман, О.Я. Основы речевой коммуникации: учебник для вузов / О.Я. Гойхман, Т.М. Надеина; под ред. проф. О.Я. Гойхмана. – М.: ИНФРА – М, 1997.
2. Каменская, О.Л. Текст и коммуникация: учеб. пособие для ин-тов и фак-тов иностр. яз. / О.Л. Каменская. – М.: Выш. шк., 1990. – 152 с.
3. Леонтьев, А.А. Слово в речевой деятельности: некоторые проблемы общей теории речевой деятельности / А.А. Леонтьев. – М.: КомКнига, 2006. – 248 с.
4. Леонтьев, А.А. Язык, речь, речевая деятельность / А.А. Леонтьев. – М.: Просвещение, 1969. – 241 с.
5. Леонтьев, А.А. Психологические проблемы массовой коммуникации / А.А. Леонтьев. – М., 1974. – 184 с.
6. Лепешаў, І.Я. Асновы культуры мовы і стылістыкі / І.Я. Лепешаў. – Мн., 1989.
7. Львов, М.Р. Основы теории речи: учеб. пособие для студентов высш. пед. учеб. заведений / М.Р. Львов. – М.: Издательский центр «Академия», 2000. – 248 с.
8. Основы теории коммуникации: учебник / под ред. проф. М.А. Василика. – М.: Гардарики, 2006. – 615 с.
9. Почепцов, Г.Г. Теория коммуникации. – М.: «Рефл-бук», К.: «Ваклер», 2001. – 656 с.
10. Реферовская, Е.А. Коммуникативная структура текста в лексико-грамматическом аспекте / Е.А. Реферовская. – Ленинград: «Наука», Ленинградское отделение, 1989. – 166 с.
11. Супрун, А.Е. Лекции по теории речевой деятельности / А.Е. Супрун. – Мн.: Белорусский фонд Сороса, 1996. – 287 с.
12. Яленскі, М.Г. Вучань і настаўнік як моўныя асобы / М.Г. Яленскі // Роднае слова. – 2000. – № 8. – С. 55–58.
13. Янкоўскі, Ф.М. Беларускае літаратурнае вымаўленне / Ф.М. Янкоўскі. – Мн.: Народная асвета, 1996. – 91 с.

Спіс дадатковай літаратуры

1. Ажеж, К. Человек говорящий. Вклад лингвистики в гуманитарные науки: пер. с фр. – М.: Едиториал УРСС, 2003. – 304 с.
2. Анисимова, И.М. Магия общения: История и практика этикета. – М.: Изд. дом «Звонница МГ», 2004. – 480 с.: ил.
3. Ахутина, Т.В. Порождение речи: нейролингвистический анализ синтаксиса. – М.: Изд-во ЛЕТУ, 1989. – 213 (2).

4. Берков, В.Ф. Культура диалога: учеб.-метод. пособие / В.Ф. Берков, Я.С. Яскевич. – Мн.: Новое знание, 2002. – 152 с.
5. Богин, Г.И. Уровни и компоненты речевой способности человека: учеб. пособие. – Калинин, 1975. – 105 с.
6. Бодалёв, А.А. О коммуникативном ядре личности. – Советская педагогика. – 1990. – № 5. – С. 77–81.
7. Будагов, Г.А. Как мы говорим и пишем. – М.: Изд-во МГУ, 1988. – 79 с.
8. Важнік, С. Нацыянальная сінтаксічная ідыяматыка. – Роднае слова. – 2008. – № 1. С. 65–67
9. Вердербер, Р., Вердербер, К. Психология общения. – СПб.: ПРАЙМ – ЕВРОЗНАК, 2005. – 320 с.
10. Взаимосвязанное обучение видам речевой деятельности / Григорьев В.П., Зимняя И.А., Мерзлякова В.А. и др. – М.: Рус. яз., 1985. – 116 с.
11. Винокур, Г.О. Культура языка / предисл. Л.П. Крысина. – Изд. 3-е, доп. – М.: КомКнига, 2006. – 352 с. (Лингвистическое наследие XX века).
12. Еленский, Н.Г. Личность в лингводидактике // Пачатковая навучанне. – 2001. – № 5. С. 84–91.
13. Зарецкая, И.И. Коммуникативная культура педагога и руководителя / М.: Сентябрь, 2002. – 160 с.
14. Иссерс, О.С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи. изд. 3-е, стереотипное. – М.: Едиториал УРСС, 2003. – 284 с.
15. Іўчанкаў, В.І. Медыярыторыка: рытарычныя асновы журналістыкі, лінгвістыкі публіцыстычнага тэкстудыскурсны анализ сродкаў масавай інфармацыі: курс лекцый. – Мінск: Адукацыя і выхаванне, 2009. – 280 с.
15. Костомаров, В.Г. Мой гений, мой язык: размышления языковеда в связи с общественными дискуссиями о языке. – М.: Знание, 1991. – 64 с.
16. Крысин, Л.П. Социолингвистические аспекты изучения современного русского языка. – М.: Наука, 1989. – 188 с.
17. Леонтьев, А.А. Основы психолингвистики. – М.: Смысл, 1997. – 287 с.
18. Леонтьев, А.А. Психолингвистические единицы и порождение речевого высказывания. Изд-во «Наука». – М., 1969. – 307 с.
19. Леонтьев, А.А. Психология общения. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Смысл, 1997. – 365 с.
20. Липатова, В.Ю. Порождение текста: интроспективный подход // Рус. яз. в школе. – 2005. – № 2. – С. 93–99.
21. Парыгин, Б.Д. Анатомия общения: учеб. пособие. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 1999. – 301 с.

22. Педагогическое речеведение. Словарь-справочник. – Изд. 2-е, испр. и доп. / под ред. Т.А. Ладыженской; сост. А.А. Князьков. – М.: Флинта, Наука, 1988. – 312 с.
23. Познание и общение. – М.: «Наука», 1988. – 208 с.
24. Рябова, А.В. Эмоции и культура общения / А.В. Рябова, С.И. Самыгин. – Ростов н/Д: Феникс, 2006. – 188 с.
25. Социокультурное пространство диалога. – М.: Наука, 1999. – 221 с.
26. Формановская, Н.И. Культура общения и речевой этикет / Н.И. Формановская. – М.: Изд-во ИКАР, 2005. – 2-е изд. – 250 с.
27. Что значит знать язык и владеть им / Н.М. Шанский, И.Л. Резниченко, Т.С. Кудрявцева и др. – Ленингр. отд-ние, 1989. – 192 с.
28. Шаховский, В.И. Языковая личность в эмоциональной коммуникативной ситуации // Филологические науки. – 1998. – № 2. – С. 59.
29. Шешко, Н.Б. Риторика / Н.Б. Шешко. – Мн.: Современ. шк., 2007. – 272 с.
30. Яленскі, М.Г. Методыка выкладання беларускай мовы. Сучасная лінгвадыдактыка: вучэб. дапам. для студэнтаў філал. спецыяльнасцей устаноў, якія забяспечваюць атрыманне выш. адукацыі / М.Г. Яленскі. – Мн.: Адукацыя і выхаванне, 2005. – 224 с.

ЗМЕСТ

ПРАДМОВА	3
ПРЫКЛАДНЫ ТЭМАТЫЧНЫ ПЛАН	5
РЭКАМЕНДАЦЫІ ДА ЗАСВАЕННЯ ЗМЕСТУ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛУ	7
ЗМЕСТ ПРАКТЫЧНЫХ ЗАНЯТКАЎ	10
ДАДАТАК	21
ЛІТАРАТУРА	23

Вучэбнае выданне

МАРТЫНКЕВІЧ Святлана Васільеўна

ТЭОРЫЯ МАЎЛЕНЧАЙ КАМУНІКАЦЫІ

Метадычныя рэкамендацыі

Тэхнічны рэдактар
Камп'ютарны дызайн

Г.У. Разбоева

Л.Р. Жыгунова

Падпісана ў друк 25.08.2014. Фармат 60x84¹/₁₆. Папера афсетная.
Ум. друк. арк. 1,57. Ул.-выд. арк. 1,06. Тыраж 50 экз. Заказ 113.

Выдавец і паліграфічнае выкананне – установа адукацыі
«Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава».

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі ў якасці выдаўца,
вытворцы, распаўсюджвальніка друкаваных выданняў
№ 1/255 от 31.03.2014 г.

Надрукавана на рызографе ўстанова адукацыі
«Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава».
210038, г. Віцебск, Маскоўскі праспект, 33.